

पुष्पलीभावनपुष्पा । उदाहरणं यथा,—
“यद्भूतं तद्भूतं यद्भूतं तदपि वा भूयात् ।
यद्भवतु तद्भवतु वा विफलं गोपनीयायः ॥”

इति रसमञ्जरी ॥

लक्ष्म, [न] ली, (लक्षयत्वेन लक्ष्यते इति वा ।
लक्ष + मनिन् ।) चिह्नम् । (यथा, प्राङ्मुक्तये
१ अङ्के ।

“सरसिजमनुविहं प्रेवलेनापि रम्यं
मनिलमपि हिमांशोर्लक्ष्मीं तनीति ।
इयमधिकमनोऽत्रा वल्कलेनापि तनी
किमिव हि मधुराणां मङ्गलं नाज्जतौनाम् ॥”
प्रधानम् । इत्यमरः । ३ । ३ । २२४ ॥

लक्ष्मणं, ली, चिह्नम् । इति शब्दरत्नावली ॥
(यथा, माघे । ६ । ३१ ।

“अथ लक्ष्मणानुगतकान्तवपु-
र्जलधिं विलङ्घ्य शशिदाशरथिः ।
परिवारितः परितः ऋक्षगणै-
स्त्रिमिरौघराक्षसकुलं विभिदे ॥”

नाम । इत्यमरटीकायां भरतः ॥ (लक्ष्मीरस्य-
स्थितिः लक्ष्मी + पामादित्वात् । लक्ष्म्या अचेति
गण्यस्त्वेषां बोध्यम् ।) श्रीविशिष्टे, त्रि । इति
मेदिनी । श्लो, ७५ ॥

लक्ष्मणः, पुं, (लक्ष्मणमस्यस्थितिः । अश्व-
त्वाद्च् ।) वारसः । इति हेमचन्द्रः ॥ श्रीराम-
भाता । इति मेदिनी । श्लो, ७६ ॥ (यथा,
अध्यात्मरामायणे । १ । ३ । ४५ ।

“भरणाद्भरतो नाम लक्ष्मणं लक्ष्मणान्वितम् ।
शृङ्गं शृङ्गहन्तारमेवं गुरुरभाषत ॥”
स च जेतायुगे व्योधायां सुमित्रागर्भे दश-
रथाज्जातः । इन्द्रजिदघार्थं तस्य ततुर्दशवर्ष-
पर्यन्तं आहारनिद्रादिरहितं यथा,—

“एकदा रघुनाथश्च सीतया लक्ष्मणेन च ।
ज्ञातः सरसि तत्रस्थो रम्ये पञ्चवटीतटे ।
उवाच सीतां हेमन्ते जलं सुखादु निम्लेजम् ।
तथान्नयज्जनं रम्यं सर्वं वस्तु सुशीतलम् ॥
फलञ्च चयनं चक्रे सीतायै प्रददौ पुरः ।
ततो ददौ लक्ष्मणाय पञ्चादसुक्ते खयं प्रभुः ॥
लक्ष्मणस्तु यच्छीत्वा च नेव सुदुक्ते फलं जलम् ।
मेघनादवधार्थञ्च सीतोद्धारकारणात् ॥
निद्रां न याति नो सुदुक्ते वर्षाणाञ्च चतुर्दश ।
य एव पुरुषो योगी तदर्थो रावणात्मजः ॥”

इति ब्रह्मवैवर्ते श्रीरामायणकण्डे ११५ अध्यायः ॥

लक्ष्मणप्रसूः, ली, (लक्ष्मणस्य प्रसूजननी ।)
सुमित्रा । इति शब्दरत्नावली ॥

लक्ष्मणा, ली, (लक्ष्मणमस्यस्था इति । अश्व-
त्वादित्वात् अच् । टाप् ।) श्वेतकण्ठकारी ।
इति राजनिर्घण्टः ॥ वारसी । ओषधिभेदः ।
इति मेदिनी । ७६ ॥ शेषस्तु लक्ष्मणाकन्द इति
नाम्ना ख्यातः । तस्याः पत्न्याः । पुत्रकन्द २
पुत्रदा ३ नागिनी ४ नागाका ५ नागपत्नी ६
तुलिनो ७ मञ्जिका ८ अश्वविन्दुच्छदा ९
पुच्छदा १० अस्या गुहाः । मधुरलम् । श्रीतलम् ।

स्त्रीवन्त्यलनाशिलम् । रसायनकरलम् । वल्क-
लम् । त्रिदोषशमनलक्ष् । इति राजनिर्घण्टः ॥
अपि च ।

“पुस्तकाकाररक्ताल्पनिन्दुभिर्जांश्विता सदा ।
लक्ष्मणा पुस्तकजनी वस्तुगन्तातिर्भवेत् ॥”

इति भावप्रकाशः ॥ ३॥

(मन्नाधिपतिकन्या । यथा, भागवते । १० ।
५८ । ५७ ।

“सुताश्च मन्नाधिपतेर्लक्ष्मणां लक्ष्मणैर्युताम् ।
स्वयंवरे जहारैकः स सुपर्यः सुधामिव ॥”
दुर्घोषनकन्या । सा तु श्रीलक्ष्मणपुत्रेण सास्त्रेण
विवाहिता । इति महाभारतम् । (यथा,
भागवते । १० । ६८ । ११ ।

“दुर्घोषनसुतां राजन् लक्ष्मणां समितिज्जयः ।
रु रस्थामहरत् साको जाम्बवतीसुतः ॥”

लक्ष्मीः, स्त्री, (लक्षयति पश्यति उद्योगिनमिति ।
लक्षि + “लक्ष्मिर्मुट् च ।” उणा० ३ । १६० । इति
ईप्रत्ययो सुडागमश्च ।) विष्णुपत्नी । तत्पर्यायः ।
पद्मालया २ पद्मा ३ कमला ४ श्रीः ५ हरि-
प्रिया ६ इन्दिरा ७ लोकमाता ८ मा ९
चौराश्विनया १० रमा ११ । इत्यमरः ॥
जलधिजा १२ भार्गवी १३ । इति शब्दरत्ना-
वली ॥ हरिवल्लभा १४ दुग्धाश्विनया १५
चौराश्विनसुता १६ । इति कविकल्पलता ॥ ३॥

अथ लक्ष्मीमन्त्राः ।

“वान्तं वह्निसमारूपं वामनेत्रेन्द्रसंयुतम् ।

बीजमेतत् त्रियः प्रोक्तं सर्वकामफलप्रदम् ॥” ॥ ३॥

अस्य पूजाप्रयोगः । प्रातः लब्धादिपीठन्यासान्तं
कर्म्म विधाय हस्तपद्मस्य पूर्वादिदेशेषु मध्ये च
पीठशक्तीः पीठमनुष्य न्यसेत् । ॐ विभूत्यै
नमः । एवं उन्नत्यै कान्त्यै ऋतेऽर्चोर्त्तौ सन्नत्यै
सुतेऽर्चोर्त्तौ ऋतेऽर्चोर्त्तौ । ततः श्रीकमलासनय
नमः । इत्यासनं विन्यस्य ऋद्ध्यादिन्यासं कुर्यात् ।
शिरसि ऋगुक्तये नमः सुखे निवृत्त्युत्तये नमः ।
हृदि त्र्यये देवतायै नमः । ततः कराङ्गन्यासौ
कुर्यात् । आं अङ्गुष्ठाभ्यां नमः । श्रीं तर्जनीभ्यां
खाद्या । श्रूं मध्यमाभ्यां वषट् । इत्यादि ।
एवं आं हृदयाय नमः इत्यादिना च न्यसेत् ।
तथा च निबन्धे ।

“अङ्गानि दीर्घयुक्तेन रमाबीजेन कल्पयेत् ।
ततो ध्यानम् ।

“कान्त्या काञ्चनसन्निभां हिमगिरिप्रख्ये-
स्तुभिर्गजे

हंसोत्तुप्तिमहिरस्ययान्तघटेराविष्मन्तां
श्रियम् ।

विष्मन्तां वरमजयुग्ममभयं हंसैः किरीटो-
ज्ज्वालां

चौमावहनितम्बविमलजितां वन्देऽरविन्द-
स्थिताम् ॥”

एवं ध्यात्वा मानसैः संपूज्य शङ्कस्यापनं कुर्यात् ।
ततः पीठपूर्वा विधाय केशरेषु मध्ये च विभू-
त्यादिपीठमन्त्रपूजा विधाय पुनर्ध्यात्वा आवा-

हनादिपञ्चपुष्पाङ्गलिदानपर्यन्तं विधाय आवा-
रणपूजामारभेत् । अयमादिकेशरेषु मध्ये दिक्षु
च आं हृदयाय नमः । इत्यादिना संपूज्य दिग्-
दक्षेषु पूर्वादिषु ॐ वासुदेवाय नमः । एवं सङ्क-
र्षणाय प्रद्युम्नाय अनिरुद्धाय । विदिग्दक्षेषु ॐ
दमकाय ॐ सलिलाय ॐ गुग्गुलवे ॐ कुव-
रुटकाय । ततो देव्या दक्षिणे ॐ शङ्खनिधये
नमः । एवं वसुधारायै । वामे ॐ पद्मनिधये
वसुमत्यै । पश्चादेषु पूर्वादिषु ॐ वलाक्यै नमः ।
एवं विमलायै कमलायै वनमालिकायै विभी-
षिकायै प्राङ्मुख्यं वसुमालिकायै । तद्वहिरन्ना-
दीन् वच्चादींश्च पूजयेत् । ततो घृषादिविस्-
र्जनान्तं कर्म्म समापयेत् । अस्य पुरश्चरणं
हादशलक्षजपः । तथा च ।

“भानुलक्षं जपेन्नम्रं दीक्षितो विजितेन्द्रियः ।
तत्सहस्रं जुहुयात् कमलैर्मधुराभुतेः ।
जपान्ते जुहुयान्मन्त्री तिलैर्वा मधुराभुतेः ।
विष्णुः फलेभ्यो जुहुयात्तुभिर्भां साधकोत्तमः ॥
वाग्भवं वनिता विष्णोर्माया मकरकेतनः ।
चतुर्वर्णात्मको मन्त्रचतुर्वर्गफलप्रदः ॥”
वाग्भवं ह्ये । विष्णुवनिता श्रीं । माया ह्रीं ।
मकरकेतनः लीं । अस्य पूजादिकं पूर्ववद्-
बोध्यम् । तथा च ।

“रमायाः कल्पिते पीठे तद्विधानेन पूजयेत् ।
कुर्यात् प्रयोगान् तत्रस्थानेन साधकोत्तमः ॥
निधिभिः सेवते निबन्धं शर्त्तमङ्गिरसिष्ठैः ॥”
ध्याने तु विशेषः ।
“माङ्गिकप्रतिभप्रभां हिमनिभैस्तुङ्गेक्षुर्भिर्गजे-
हंसप्राहितरज्जुभसंसलिलैराविष्मन्तां सदा ।
हस्ताब्जे वरदानमनुजगुमाभीतोर्दधानां हरेः
कान्तां काङ्क्षितपारिजातलतिकां वन्दे सरोजा-
सनाम् ॥”

अस्य पुरश्चरणं हादशलक्षजपः । तथा च ।
“भानुलक्षं हविष्याशी जपेदन्ते सरोरुहैः ।
जुहुयादक्षेः पुण्यैस्तत्सहस्रं जितेन्द्रियः ॥”
मन्त्रान्तरम् । नमः कमलान्ते वासिन्यै उद्वय-
मिति प्रोक्तो दशाक्षरः । तथा च निबन्धे ।
“दीर्घां यादिविस्मन्तां जप्त्वा भानुर्वसुम्बरा ।
वान्तसिन्यै प्रिया वन्देऽर्चः प्रोक्तो दशाक्षरः ॥”
“दीर्घां नकारः । यादिरमः । जप्त्वा कः ।
भानुर्मः । वसुम्बरा लः । वान्तसिन्यै वासिन्यै ।
वह्निप्रिया खाद्या । अस्य पूजाप्रयोगः । पूर्व-
वत् पीठमन्त्रं विन्यस्य ऋद्ध्यादिन्यासं
कुर्यात् । शिरसि दक्षिण्ये नमः । सुखे
विराट्कन्द्ये नमः । हृदि त्र्यये देवतायै नमः ।
तथा च प्रारम्भायाम् ।

“ऋषिर्दक्षो विराट्कन्द्यो देवता श्रीः प्रकी-
र्तिता ॥”

ततः कराङ्गन्यासौ । ॐ देव्ये नमोऽङ्गुष्ठाभ्यां
नमः । ॐ पद्मिन्यै नमस्तर्जनीभ्यां खाद्या ।
ॐ विष्णुपत्न्यै नमो मध्यमाभ्यां वषट् ।
ॐ वरदायै नमोऽनामिकाभ्यां हुं ।